

Slaget vid Gadebusch 1712

Den 9. december var det tös och nederbörd. Kl. 0400 lät general von Scholten sina trupper avmarschera för att inta sina platser och redan före gryningen stod armén uppställd på sina två linjer med infanteriet i mitten och kavalleriet på flyglarna. Styrkan utgjordes av omkring 16.000 man, av vilka 6.000 var ryttare och dragoner, med 13 artilleripjäser. Högra flygeln hade fått sin plats väster om det lilla skogspartiet söder om Wakenstädt och den vänstra mot Radegaståns sumpområde. Centerns infanteri var uppställt omedelbart väster om byn. Scholtens gruppering hade en rent defensiv karaktär. Ett bruk av flyglarnas relativt starka kavalleri i offensivt syfte var enligt tidens uppfattning, på grund av de framförbyggande terränghindren, knappast möjligt. Det danska generalstabsverket anmärkte bistert, att Scholten ställt sig så att "Rytteriet kunde ikke attakere, Fodfolk og Artillerie ikke skyde".

På svensk sida skickades tidigt på morgonen översten Ulrik Karl von Bassewitz och major Stenflycht med 200 dragoner att rekognosera. Rapporten, som mottogs av Stenbock kl. 0900 angav i huvuddrag den fientliga ställningens gruppering och pekade på den trånga passagen mellan skogen och Radegastdalen. Generalen, som befann sig i täten av de fem framryckande kolonnerna, steg till häst och verkställde nu själv en närmare rekognosering av slagfältet och fiendens gruppering. Han fick då ett ganska starkt intryck av de danska flyglarnas tryggade läge och terrängens svårframkomlighet och han tyckte att ett anfall kunde framföras på "en distance af 1.000 steg". Särskilt såg det ut som motståndarens högra flygel var mindre lätt att angripa. Stridsplanen kom därför att gå ut på ett i stort sett frontalt anfall, men då måste slagordningen under framryckningen mellan Radegastån och Wakenstäderskogen ytterligare trängas ihop. Stenbock måste alltså besluta sig för "en owanlig och helt främmande disposition, till denna entreprisens utförande".

Den styrka, som generalen förfogade över steg till 19 bataljoner och 57 skvadroner med 30 artilleripjäser eller omkring 14.000 man, av vilka 6.400 ryttare och dragoner. Numerären var alltså något mindre än

motståndarens, särskilt om man tar hänsyn till den förstärkning av 3.500 man sachsiskt kavalleri, danskarna kunde påräkna. Svenska hären hade fler artilleripjäser än fienden, med högre eldhastighet och större rörlighet. Under svenskarnas framryckning till slagfältet ändrades den danska grupperingen avsevärt. När fältmarskalken Flemming, som skyndat sina trupper i förväg, omkring kl. 1000 kom till det danska högkvarteret, fann han att Scholten valt sin ställning så ogynnsamt, att en omgruppering av trupperna var nödvändig. Resultatet av de följande överläggningarna blev dock knappast någon förbättring, snarare att slagordningen bröts sönder.

Bataljoner och skvadroner fick rycka ur de ställningar, som de under flera timmar i kyla och regn intagit. Till skogen söder om Wakenstädt framgrupperades fyra infanteribataljoner under brigadiren greve Sponneck, och även terrängpartiet omedelbart öster om byn besattes av infanteri och artilleri. Mellan de framskjutna bataljonerna och mitten av den ursprungliga slagordningen, där ännu omkring hälften av infanteriet kvarstod, framdrogs slutligen vänstra kavalleriflygeln. Höjderna vid p. 51, nordost om Wakenstädt, kom därigenom att bli obesatta. Högra flygeln fick genom den nya kraftgrupperingen ett egendomligt utseende. Främst i skogspartiets nordöstra bryn stod Sponnecks bataljoner. Där bakom, med oländiga sumpmarker i högra flanken, det danska kavalleriet och, ytterligare ökande djupet, Flemmings sachsare. Omkring middagstid anslöt 32 skvadroner.

Slagordningen, uttrycket för högste befälhavarens stridsavsikt, hade alltså fått en helt ny prägel. Armén stod hopgyttrad i en tät och på sina ställen en fem linjer djup massa där bara ett fåtal truppförband hade rörelsefrihet. Omkastningen tog också en avsevärd tid i anspråk och var inte helt fullbordad då Stenbocks trupper gick till anfall. Omkring kl. 1100 startade den svenska uppmarschen. Främst skyddad av en bataljon ur Elbingska infanteriregementet, framkörde artilleriet med alla eldrör riktade mot fienden klara till eldgivning. På 700-800 meters avstånd öppnade Cronstedts kanoner kl. 1130 en häftig eld mot dels de danska bataljonerna i Wakenstäderskogen, dels mot fiendens mitt.

I skydd av artillerielden intog infanteriet och kavalleriet sin gruppering. Mitt bakom artilleriet framryckte, till en början i manöverform, infanteriets huvuddel på två "träffar". Varje träff bestod av sex bataljoner, fördelade på två grupper om tre bataljoner. Den front, som dessa infanterikolonner efter övergång till stridsform skulle komma att inta, kan enligt gällande reglementen och med hänsyn till bataljonernas styrka beräknas uppgå till 600-700 meter. Just det utrymme, "1000 steg", vilket Stenbock vid sin rekognosering av framryckningen funnit att terrängen tillät.

Till skydd av den dubbla falangens flanker mot anfall från fiendens överlägsna kavalleri, formerades bakom flyglarna i kolonner det infanteri som inte fått plats i slaglinjen, nämligen tre bataljoner på varje sida. Så snart utrymmet medgav skulle dock dessa hakar svänga upp i linje med det övriga infanteriet. Det måste betonas, att den svenske generalen inte tillät sig några avsteg från de erkända taktiska doktrinerna. Utanför infanteriet gick kavalleriet på höger sida två kolonner under generalmajorerna Marschalck och Mellin, till väster en under generalmajor Ascheberg och överste Marderfelt. Stenbock utdelade personligen sina befallningar och direktiv till sina befälhavare. Framför fronten av varje regemente talade generalen till soldaterna.

Kort före kl. 1300 stod den svenska armén ordnad på höjden väster om Sonnenberg när Stenbock lät ge signal till anfall. Företrätt av artilleriet, vilket alltjämt fortsatte sin eldgivning, ryckte infanteriet ned i dalgången öster om Wakenstädt. Under fortsatt artillerield gick fotfolket till anfall. En motattack, utförd av ett danskt kavalleriregemente i riktning mot högra flygeln, bröts av den svenska infanteri- och artillerielden. Följden blev endast ytterligare oreda i danskarnas tätt sammanpackade vänstra flygel. I övrigt förhöll sig fienden fullkomligt passiv. De möjligheter som funnits för danskarna, att med samlade stridskrafter utföra ett motanfall mot svenskarnas vänstra flank, utnyttjades inte. Det svenska infanteriet fick ostört fortsätta. Utan spel och med musköten på ryggen ryckte det fram under tystnad. Först på 12 till 15 stegs avstånd lossades den första salvan. Samtidigt som mitten på

detta sätt trängde upp emot höjderna vid Wakenstädt, framryckte högra kavallerikolonnerna ned i Radegaståns dalgång för att i trakten av Abbau zu Wakenstädt övergå vattendraget och rikta ett anfall mot danskarnas vänstra kavalleriflygel. Denna rörelse upptäcktes inte av fienden. Det ledde till en sammandrabbning nordost om Wakenstedt, vilket redan i slagets första skede kom att medföra utslagsgivande verkan.

Med Strömfelts dragoner i täten störtade sig de svenska skvadronerna över den fullkomligt oförberedde fienden och kastade regemente efter regemente över ända i riktning mot Wakenstädt där snart allt var i förvirring. Alla försök att hejda de flyende för att få en ny försvarslinje till stånd misslyckades. Medan mittens styrkor gick till anfall mot fiendens framskjutna ställning öster om Wakenstädt, ryckte de båda flankkolonnerna upp till fronten. Över de höjder som danskarnas kavalleri nyss lämnat, kom dess anfall därigenom att träffa den ytterst försvagade danska vänstra infanteriflygeln. Scholten hade redan i slagets tidigaste skede överfört ytterligare trupper härifrån till att förstärka den framskjutna linjen. De kvarstående blev nu häftigt angripna inte bara av de tre bataljoner, utan också av delar av den högra flygelns kavalleri. Trots understöd från några skvadroner, som kunnat samlas ur det kaos, som danskarnas vänstra flygel var försatt i samt från en del av det sachsiska kavalleriet, trängdes dessa bakre infanterilinjor tillbaka dels mot skogspartiet söder om Wakenstädt, dels mot byn Radegast. Men mellan dessa punkter lyckades så småningom en del av det tillbakakastade infanteriet, förstärkt från högra flygeln, bilda ny front mot norr och hejda det svenska anfallet. Ett stort antal flyktingar strömmade dock redan över Gr. Salitz mot Roggendorf. När striderna norr om och i Wakenstädt utkämpades, hade det svenska infanteriet nått upp mot sluttningarna sydost om byn. Här blev kampen långt hårdare. Först så småningom och med stora förluster lyckades de anfallande bataljonerna vinna överhand. Omkring kl. 1500 gav fienden efter och drevs i oordning tillbaka mot den nya linjen mellan skogen och Radegast.

Återtåget gick även här vidare mot Roggendorf. Skild från övriga delar av armén hade under tiden också svenska vänstra flygeln kämpat hårda strider. Vid sin framryckning i sänkan mellan Sonnenberg och höjden p. 74 (1.200 m. sydost om Wakenstädt) blev den beskjuten av Sponnecks bataljoner. Under fortsatt vänsterdragning i riktning mot Alt Pokrent uppstod oordning, vilket medförde tidsförlust, varigenom det dansk-sachsiska rytteriet fick tillfälle att sätta igång ett motanfall. Det blev ovillkorligen ett bakslag, men bristen på vilja och mål på fiendsidan gjorde att det övertag, de inledningsvis hade, snart utjämnades.

Den svenska vänstra flygeln förmådde visserligen inte direkt bidra till segern i en genomförd offensiv, men med sina 28 skvadroner band den fiendens hela motstående kavalleri på 57 skvadroner så fullständigt, att det svenska infanteriet ostört kunde fylla sin uppgift. Visserligen försökte här fältmarskalken Flemming, som insett att inget kunde vinnas om inte det svenska infanteriet hejdades, tvinga fram ett anfall i flanken. Dock torde inte mer än ett regemente ha blivit samlat för detta. Dess attack splittrades. Å andra sidan förmådde aldrig svenskarnas vänstra kavalleriflygel att helt bryta fiendens motstånd. Anledningen tycks ha varit det goda stöd Flemming frivilligt eller på order erhöll av Sponnecks fyra bataljoner. Alla ansträngningar hade dock varit förgäves om svenskarna på sin högra flygel haft krafter nog att i tid slå sönder försvaret vid Radegast. Nu kunde Flemming så småningom återföra sina trupper västerut och i skymningen avbryta striden. Också han kom till Roggendorf, där den slagna hären i sin helhet samlades för att på morgonen den 10. december fortsätta till Ziethen.

Svenskarna hade cirka 1.600 döda och sårade. Fiendens förluster räknades till cirka 6.000 man, av vilka över 2.500 fångar. Hela artilleriet och en del av trängen hade danskarna lämnat på slagfältet. Det danska fotfolket hade förlorat hälften av sin styrka. Fullt stridsdugliga var endast gardets två och Sponnecks fyra bataljoner. Någon ordnad förföljning kom emellertid inte att äga rum från svensk sida.

Stenbocks här tillbringade natten till den 10. december i slagordning på slagfältet.